

LASKAI OZSVÁT ÉS A BIBLIOGRAFIA.

TIMÁR KÁLMÁNTÓL.

Középkori irodalmunk egyik érdekes alakjával, Laskai Ozsváttal (*Osvaldus de Laskó*) meglehetősen mostohán bánt el a bibliografia. Csupán Temesvári Pelbárt «*Rosarium aureum*» czimű lexikális műve IV. részének kolofonjában kerül elő Laskai Ozsvát neve, mint a ki Pelbárt halála után annak befejezetlenül maradt művét folytatta és bevégezte. Ámde még a Rosariumnak is csak a princeps editioja (IV. köt. Hagenau 1508) öröközte meg Laskai Ozsvát nevét; az újabb kiadások már tisztára Temesvári Pelbárt neve alatt kerültek forgalomba.

Még mostohább sorsra jutottak Laskai Ozsvátnak névtelenül megjelent prédikáció-gyűjteményei: *Biga salutis* (három kötetben: 1. Sermones dominicales, 2. Sermones de Sanctis, meg 3. Quadragesimale) és *Gemma fidei*. Ezeket a bibliografia korifeusai többnyire *Michael de Hungaria* avagy *Temesvári Pelbárt* neve alatt lajstromozzák. Sőt mi több, *Graessenél*¹ előkerül az a furcsa eset, hogy Michael de Hungaria meg Temesvári Pelbárt neve alatt egyképen szerepelnek Laskai Ozsvát prédikációi. Ugyan, hol marad itt az a bizonyos német alaposság?

Nemcsak műveit vitatják el a jó Laskai Ozsvátnak, hanem még nemzetiségétől is megfosztják egyesek. *Rodulphius* ferenczrendi krónikairó² Laskai Ozsvátról szólóban még eléggé érthetően írja: «*Fr. Osvaldus à Lasco, Lasko Saxo*», gondolván alatta Laskóvárat. Ezt a kitételt a későbbi írók Laskai Ozsvát nemzetiségére vonatkoztatták s így lett *Possevino*³ és *Wadding*⁴ művei-

¹ Trésor de livres rares et précieux ou nouveau dictionnaire bibliographique. T. 4. Dresde 1863. pg. 515. — T. 5. Dresde 1864. pg. 187.

² Historiarum Seraphicae Religionis libri tres. Venetijis MDLXXXVI. f. 330b.

³ Apparatus sacer. Coloniae-Agrippinae MDCVIII. T. II. pg. 204.

⁴ Scriptores ordinis Minorum. Romae 1650. pg. 270—71.

ben a magyar szerzetesből szász: «*Osvaldus a Lasko, Saxo*». Érdekes különben, hogy Waddingnál a mű végén levő *Index Nationum*-ban Osvaldus a Lasco a Hungari rovatban, Pelbartus Osvaldus pedig Germani alatt szerepel; viszont a mű elején a *Scriptores O. M.* névmutatóban Osvaldus a Lasco, Saxo és Pelbartus Osvaldus, Temesvariensis olvasható.

Alábbiakban lesz még bőven alkalmunk téves adatokat helyreigazítani, helytelen állításokat kellő értékükre szállítani, midőn a bibliografia ösvényein keressük, hogyan alakult ki az a nézet, a melyik a Biga salutis és Gemma fidei művek szerzőségét Michael de Hungariának vagy Temesvári Pelbártnak tulajdonítja. Tárgyalni fogjuk tehát a szerzőség kérdését minden fázisában. Azután meg *Laskai Ozsvát műveinek pontos jegyzékét* óhajtjuk adni. Nyomatásban megjelent műveit illetőleg könnyű lesz feladatunk; nem így a *Kapisztrán János életrajzát tartalmazó elveszett* (vagy lappangó?) *kézírtos munkájánál*, hol sok esetben csak találgatásra vagyunk utalva.

I.

A) A közel egykorú íróktól kezdve egészen az első hazai bibliográfia, *Czvittinger* Specimen-jének megjelenéséig csak annyit mondanak a bibliografusok Laskai Ozsvát műveiről, a mit azok kolofonjából kiolvashatnak. Nem keverik össze az ő műveit Michael de Hungaria műveivel, hanem mint névteleneket lajstromozzák azokat. Tisztes sorozatát idézhetjük azon műveknek, hol Biga salutis és Gemma fidei Hungarus (Fratris Hungarij) neve alatt kezeltetnek.

1. A Biga salutis-ra vonatkozó legrégebb adat voltaképen csak kuriózumszámba vehető. A francziák legnagyobb szatirikusa, François *Rabelais* († 1553.) a *Pantagruel* II. könyvének 7. fejezetében (catalogue de la bibliothèque de l'Abbaye de St. Victor) a könyvcimek sorában első helyen említi a Biga salutis-t. Céljához képest természetesen elferdítve adja a czimet: *Bigua salutis*. (Oeuvres de maître François Rabelais. T. II. Paris MDCCXXXII. pg. 57.) A használtam kiadásban a hozzáadott jegyzet mint ismeretlen író termékéről mond el egyet-mást a Biga salutis kiadásairól.

Gróf *Apponyi* Sándor¹ Rabelais ezen adatából azt a következtetést vonja, hogy Laskai Ozsvát prédikációi mennyire el voltak terjedve abban az időben. Apponyi következtetését megerősíthetjük egy érdekes adattal. A XVI. évszáz második felében élt *Marco Filippi*, szicíliai költő, Katalin-legendájának előszavában forrásai közül főlemlíti Pelbárt (Pomerio, sommo Theologo) mellett a Biga salutis-t is.²

2. Laskai Ozsvát műveire vonatkozólag az első komolyan vehető bibliografiai adat *Gesner* Konrád zürichi polyhistor bibliografiájának függelékében kerül elő: Appendix Bibliothecae Conradi Gesner. Tiguri. Anno MDLV. Mutatóba közlöm az egész szöveget: «*Hungarij* fratris minorum conventus Pesthicensis sermones de sanctis 120. (!) Biga salutis inscripti, sumptibus Ioannis Rimani impressi Hagenoae per Henricum Gran, anno Domini 1497.» (Fol. 52^b.) Ugyanígy írja le a Biga salutis nevezett kötetét a *Gesner* kezdette bibliografiának későbbi bővített kiadása; azonfölül főlemlíti ez a bibliografia³ a Biga salutis de Sanctis 1516. évi kiadását is.

Érdemesnek tartom főlemlíteni, hogy *Gesner* bibliografiájának abban a példányában, melyet a budapesti egyetemi könyvtárban használtam, az idézett helynél be vagyon jegyezve: «Iste est frater Pelbartus de Temesvar.» Pelbárt neve mellett pedig ez a lapszéli bejegyzés található: «Pelbartus de Temesvar fuit concionator temporis hunyadij.» (F. 88^b.) A könyv provenienciája: «Collegij. Societatis Jesu Sopronij Catalogo inscriptus Anno 1640.»

3. Általában véve meglepő pontosság jellemzi *Petrus Rodolphius* Tossianensis (szül. 1536.) rendi krónikájának — Historia-

¹ Hungarica. Budapest, 1900. I. köt. 24. l.

² *Katona* Lajos: Alexandriai szent Katalin legendája középkori irodalmunkban. Budapest, 1903. 21. l. (Értekezések a nyelv- és széptud. köréből. XVIII. köt. 5. sz.)

³ *Bibliotheca* instituta et collecta, primum a Conrado *Gesnero*: Deinde in Epitomen redacta, et novorum Librorum accessione locupletata, tertio recognita, et in duplum post priores editiones aucta, per Josiam *Simlerum*: Iam vero postremo aliquot mille, cum priorum tum novorum auctorum opusculis, ex instructissima Viennensi Austriae Imperatoria Bibliotheca amplificata, per Johannem Jacobum *Frisium* Tigurinum. Tiguri anno M.D.LXXX.III. pg. 367.

rum Seraphicae Religionis libri tres.¹ Venetijs MDLXXXVI. — Laskai Ozsvátra, illetőleg műveire vonatkozó adatait. Ép azért szó szerint közlöm Rodulphius följegyzéseit. Három helyütt is szól Laskai Ozsvát műveiről.

a) Fol. 311^b: «F. (sic!) *Biga Salutis* Pannonus cuius nomen non invenio, edidit sermones eruditos per omnes fere festivitates totius anni, quos contexit in Conventu Pestiensis, quorum initium est, Venite post me, edidit quoque super praecepta Decalogi, et quaedam miracula. Floruit anno 1516.» (!)

A F(rater) Biga salutis kitétel csak nyomdahiba s fölösleges annyi szót vesztegetni rá, mint a hogy *Wadding*² cselekszi. Téved Rodulphius, midőn Laskai Ozsvát virágkorát 1516-ra teszi. Akkor jelentek meg prédikációi utoljára; ő maga már öt évvel előbb meghalt.

b) F. 321^a: «*F. Hungarius* Pesthiensis edidit sermones, qui inscribuntur, *Biga salutis*: cuius superius sub incerto auctoris titulo meminimus, anno 1497. de titulo eius libri extat Disticon.

Terrigenis possit cunctis conferre salutem
Hic codex nomen *Biga salutis*, habet.»

c) F. 330^b: «*F. Oswaldus à Lasco*, Lasko Saxo, Vicarius provinciae Hungariae edidit quartam partem Rosarij operis Pelbarti, morte consilium eius pervertente.»

4. A ferencrendi krónikák közül nagy tekintélynek örvendő *Gonzaga* műve: De origine Seraphicae Religionis Franciscanae. (Romae 1587.) *Gonzaga* is említést tesz Laskai Ozsvát műveiről. *F. Huggarius* Pisthiensis (így!) alatt (T. I. pg. 85.) főlemlíti a *Biga salutis* 1497. kiadását (tehát a de Sanctis kötetet). Alább pedig (T. I. pg. 89.) elmondja, hogy Laskai Ozsvát fejezte be Temesvári Pelbárt művét, a nélkül azonban, hogy a Rosarium czimét adná.

5. *Possevino* (latinosan: Possevinus) Antal jezsuita, ki

¹ Teljes czime: Historiarum Seraphicae Religionis libri tres seriem temporum continentes, quibus brevi explicantur fundamenta, universique ordinis amplificatio, gradus, et instituta; nec non viri scientia, virtutibus, et fama praeclari. Venetijs MDLXXXVI.

² Scriptores O. M. Romae 1650. pg. 61.

1583—84-ben mint diplomata¹ működött hazánkban, szintén mint névtelen írótól származókat tünteti föl Laskai Ozsvát műveit. Possevini: *Apparatus sacer ad scriptores veteris et novi testamenti* (Coloniae-Agrippinae anno MDCVIII.) T. I. pg. 769. Hugarius sive Hungarius Pesthiensis, Ord. Min. vezérszó alatt eléggé pontosan elősorolja a Biga salutis köteteit s a Gemma fidei-t. Helyesen mondja a kötetek kolofonja alapján: «Claruit anno 1497.» De már, mikor a *Rosarium* IV. részéről szól, nagyon zavaros képet vázol: «*Osvaldus a Lasko*, Saxo (sic!). Ordin. Minorum, Vicarius Provinciae Hungariae, edidit quartam partem Rosarij Operis Pelbarti; sed reliquam mors abrupit.» (T. II. pg. 204.) Utóbbi állítása nagyon is helytelen. A *Rosarium* épen Laskai Ozsvát kezétől nyert befejezést, miután Temesvári Pelbárt kezéből a halál kiragadta a tollat. Possevino itt egyébként a francziskánus Villotra támaszkodik.

6. *Ehinger* — *Catalogus Bibliothecae amplissimae Republicae Augustanae. Augustae-Vindelicorum. MDCXXXIII.* — szintén mint névtelen műveket lajstromozza a Biga salutis de Sanctis 1497. kiadását (col. 92.) és a Gemma fidei kötetet (col. 98.). Az indexből azonban már kimaradt a Gemma fidei. Ugyancsak az augsburgi könyvtár egy későbbi katalogusa is adja a Biga salutis említett kötetének leírását. Értem *Reiser* (M. Antonius) művét: *Index manuseriptorum Bibliothecae Augustanae cum appendice duplici, praemissus Historiae Literariae et Librariae ibid. MDCLXXV. pg. 99.* Ebben a Gemma fidei-nek meg egyáltalában nem akadtam nyomára.

7. *Wadding* az első, ki a Ferenczrend tagjainak irodalmi munkásságát nagyobb szabású monografiában vázolja. Művének czime: *Scriptores ordinis Minorum.* (Romae 1650.) Ebben lajstromozza Laskai Ozsvát műveit is. Rodulphius nyomán ő is három helyütt számol be Laskai Ozsvát műveiről: Biga Salutis Pannonius (pg. 60—61.), továbbá Hugarius sive Hungarius, Pestiensis (pg. 177.), végül Osvaldus à Lasco (pg. 270—71.) vezérszó alatt. Wadding megjegyzései se mentek minden hibától. Azt írja egyebek közt: «Florebat author 1516.» (Pg. 61.) Majd meg: «Claruit post ann. 1516.» (Pg. 177.) Holott 1516-ban

¹ *Fraknói* Vilmos: Egy jezsuita diplomata hazánkban. (Kath. Szemle 1902. évf. VII—IX. füz.)

utoljára látnak napvilágot a Biga salutis kötetei; ezzel megszakad az 1511-ben elhalálozott prédikátor műveinek további kiadása. Ellenben Temesvári Pelbártról, kinek társa gyanánt említi Laskai Ozsvátot is, helyesen mondja: «Claruit anno 1500. sub Alexandro VI. Summo Pontifice.» (Pg. 274.)

8. Czvittinger munkájának megjelenése után is szép számmal akadnak bibliografiai művek a külföldi irodalomban a XVIII. század folyamán s a hazai irodalomban egészen korunkig, melyek Laskai Ozsvát műveit továbbra is mint névteleneket lajstromozzák. Példa rá *Maittaire* (Michael) bibliografiája: *Annales typographici ab artis inventae originae ad annum 1664. Hagrae-Comitum MDCCXIX—MDCCXLI.* (5 Vol.) Főlemlítve találjuk itt például a Biga salutis de Sanctis 1497. évi kiadását (T. I. pg. 343.), majd ugyanazt az 1499. kiadással egyetemben. (Tom. V. Pars Prior pg. 509.)

Maittaire művének folytatója, a nagynevű *Denis* is Fratris Hungari vezérszó alatt említi a Biga salutis-t. (Sermones dominicales 1498. és Quadragesimale 1498.) Ámde nyomban utána szól *Michael de Hungaria*: Sermones predicabiles per totum annum licet breves (Colonie 1498.) kiadásáról s itt már azt a megjegyzést koczkáztatja: «Autor fortassis idem cum praecedente.» (*Annaliū typographicorum* V. Cl. Michaelis Maittaire *Supplementum.* Adornavit Michael *Denis.* Viennae M.DCC.LXXX.IX. Pars. I. pg. 447.)

9. Különös említést érdemel *Weislinger* műve: *Armamentarium Catholicum.*¹ (Argentinae MDCCXLIX.) Leírja a Biga salutis — Sermones dominicales 1499. kiadását. Nem mond a szerzőről többet, mint a mit a kolofonból kibetűzhet. «De Autore nil inveni, nisi id, quod ad Calcem extat his Verbis.» (Pg. 727.) A további jegyzetekben a tartalomjegyzék (tabula sermonum) alapján kiemel egyetmást a beszédek tartalmából. Megjegyzései tanúsítják, hogy szorgalmasan forgatta a könyvet.

¹ Teljes czime: *Armamentarium Catholicum* perantiquae, rarissimae ac preciosissimae *Bibliothecae* quae asservatur Argentorati in celeberrima commenda eminentissimi ordinis Melitensis sancti Johannis Hierosolymitani... Illustratum ex eiusmodi libris, qui ab anno Christi MCCCCLXIII. ordine chronologico prodierunt usque ad annum M.D.XXII. Argentinae MDCCXLIX.

10. Laskai Ozsvát műveit, mint ismeretlen írótól származókat, névtelenül sorolják föl a következő bibliografiai munkák is:

a) *Lambacher*: Bibliotheca antiqua Vindobonensis civica seu *Catalogus librorum antiquorum, cum manuscriptorum, Tum ab inventa Typographia ad Annum, usque MDLX. typis excusorum, qui in Bibliotheca Vindobonensi civica asservantur...* Viennae anno MDCCL. pg. 254. Említve a Quadragesimale Bigae Salutis 1501. kiadása.

b) *De Bure* (Guillaume-François): *Bibliographie instructive: ou traité de la connoissance des livres rares et singuliers.* Paris M.DCC.LXIII. Volume de théologie. Pg. 329. Fölemlíti a Biga salutis de Sanctis és Quadragesimale 1515., illetve 1516. évi kiadását.

c) Bibliothecae Schwarzianae Pars II seu *Catalogus Librorum* continens codices manuscriptos vetustos et libros seculo XV. ab incunabulis typographiae impressos quos olim possedit et notis adiectis recensuit Christianus Gottlib *Schwarzius*. Altorfii et Norimbergae. (A. 1769.) Leírja a Biga salutis cyklusból a Sermones Dominicales 1498. (no. 681, pg. 249.) és a Sermones de Sanctis 1499. évi kiadását (no. 723., pg. 255.).

d) *Hupfauer* (Paul): Druckstücke aus dem XV. Jahrhundert, welche sich in der Bibliothek des regulirten Chorstiftes Beuerberg befinden. Augsburg, 1794. Említi a Biga salutisból a Sermones dominicales 1498. (pg. 200.) és a Sermones de Sanctis 1499. évi (pg. 215.) kiadását. A tartalomjegyzékben ez az utalás található: «Hungarus. Vid. Biga salutis.» (Pg. 379.)

11. A magyar írók sorában is akadnak, a kik mint névtelen író termékeit említik föl Laskai Ozsvát műveit. Példa rá a magyar irodalomtörténet atyamestere, *Toldy* Ferencz, ki irodalomtörténetében¹ ekként ír: «A ferenczrendieknek is megvoltak ez időszakban a maguk nevezetességei. Ilyen: Temesvári Pelbárt... Ehez csatlakozik *Laskó* Oswald pesti ferenczes, ki Pelbárt Rósiariumát, miután ez munkájába bele halt, béfejezte. Harmadik a pesti ferencziek névtelen guardiánja, a «*Gemma fidei*» szerzője, kiének tartom a «Biga salutis» czimű vasárnapi, böjti és ünnepi beszédek kétkötetes (igy!) gyűjteményét is, mely szinte sokszor

¹ A magy. nemz. irodalomtörténete. Pest, 1851. II. köt. (88. §.) 40. l.

nyomatott s némelyek által Pelbártnak, de ok nélkül, tulajdonítatik.» Toldy a «pesti névtelen gvárdián» műveinek eléggé pontos jegyzékét is adja. Apróbb hibák ugyan nála is fordulnak elő. Teszem azt, hogy a Gemma fidei kiadása évét 1507 helyett 1504-nek mondja.

Toldy után indulva ír a *Szilágyi-féle milleniumi történet*¹ s ez utóbbi nyomán még dr. Nagy Béni² is a pesti konvent névtelen főnökéről.

12. Végül hivatkozhatunk még néhány újabb időből származó hazai könyvtárjegyzékre, melyek szintén mint névtelenül megjelent műveket lajstromozzák a Biga salutis és Gemma fidei illető példányait.

a) *Fraknói Vilmos*: Schlauch Lőrincz szatmári püspöknek Török János által gyűjtött könyvtára. (M. Könyvszemle 1877. évf.) A Biga salutis cyklusból főlemlíti a Sermones dominicales 1499. (79. l.) és a Quadragesimale 1506. kiadását (81. l.); azonkívül a Gemma fidei-t, melynek nyomtatási évét tévesen mondja 1503-nak.

Laskai Ozsvát műveinek a szatmári egyházmegyei könyvtárban meglevő példányait — a Biga salutis de Sanctis 1499. kiadását is — szintén felsorolja a könyvtárnak újabb katalogusa: *Bibliotheca Laurenziana*. A szatmári egyházmegyének főmagaságú és főt. Schlauch Lőrincz kardinális úr által szatmári püspök korában kegyesen ajándékozott Török János-féle könyvtárának *Névjegyzéke*. (Közrebocsátotta: *Meszlényi Gyula* szatmári püspök.) Szatmár, 1900. 194—95. l.

b) *Müllner Mátyás*: Adatok a soproni ev. lyceumi könyvtár történetéhez. (M. Könyvszemle, 1880. évf.) Főlemlítve (5. l.) a Quadragesimale Bigae salutis 1506. évi kiadása. Ugyanazt említi a könyvtár katalogusa: A soproni ág. hitv. ev. lyceum könyvtárának *jegyzéke*. I—II. Sopron, 1896. — A könyv száma: 81. (II. füz. 152. l.)

c) *Nussbächer Károly*: A brassói evangélikus iskola könyvtára. (M. Könyvszemle, 1888. évf.) Leírva (190. l.) a Biga salutis — Sermones dominicales 1506. évi kiadása.

¹ A magyar nemzet története. Szerkeszti Szilágyi Sándor. IV. köt. Budapest, 1896. 549. l.

² A ferenczes szellem és hatása hazánkban. (A cisterci-rend egri kath. főgymnasiumának értesítője az 1900—1901. tanévről. Eger, 1901. 33. l.)

d) Dr. Zalka László: A győri püspöki papnevelőintézet könyvtárának címjegyzéke. Győr, 1893. Az ősnymtatványok közt (18. l.) főlemlítve a *Biga salutis de Sanctis* 1499. kiadása.

e) Az egri érsekségvegyei könyvtár szakszerű *címjegyzéke*. Eger, 1893. 1280. l. említve a *Sermones Dominicales (Biga salutis)* 1498. évi kiadása.

B) Két század mult el Laskai Ozsvát halála óta, mikor megjelenik *Czvittinger* munkája az ő ismeretes nézetével. Czvittinger az első, ki Laskai Ozsvát műveit *Michael de Hungaria*-nak tulajdonítja.

Czvittinger Specimen-jével egyazon évben, 1711-ben jelent meg *Olearius* bibliografiai munkája,¹ melyben röviden szó esik *Michael de Hungaria* műveiről is; *Olearius* pontos e tekintetben s nem keveri bele *Osvaldus de Lasko* műveit. Ezt az adatot is annak bizonyosságául hozhatjuk föl, hogy a *Michael de Hungaria* szerzőségére vonatkozó kombináció csakis Czvittinger Specimenje révén terjedt el a külföldi bibliografiában. Czvittinger véleménye ugyancsak fentartotta magát egynémely hazai munkában is.

Lássuk csak Czvittinger véleményét!

Czvittinger műve — *Specimen Hungariae Literatae* (nyomtatott Altdorfban 1711.) — a következőket mondja: «de *Ungaria* *Michael*, *Frater Ordinis Minorum de Observantia, Conventus Pesthensis*, edidit *Sermones de Sanctis* 120. *Biga Salutis inscriptos*, typis excusos primum Argentorati A. 1494. in. fol. tandem Hagenoae, per Henricum Gran, A. 1620. in 8. cum titulo: *Breviarium Concionatorum: Seu: Sermones Universales, continentes Concionum Materias pro singulis Dominicis diebus atque Festis totius anni*». (Pg. 395.) Ennyit Czvittinger. Első tekintetre is világos, hogy Czvittinger tisztára összekeveri és összetéveszti Laskai Ozsvátot *Michael de Hungaria*-val. A *Frater Ordinis Minorum... Conventus Pesthensis* jelző csakis Laskai Ozsvátra illik rá. A *Biga Salutis de Sanctis* megint csak Laskai Ozsvát műve; de hibásan állítja róla, hogy 120 prédikációt tartalmaz, holott csak 112-t. Kiadása helyét és évét szintén tévesen jelöli

¹ *Olearii* (Jo. Gottfridi): *Bibliotheca Scriptorum Ecclesiasticorum*. Jenae MDCCXI. Tom. I. pg. 487.

meg: Argenterati A. 1494. in fol. Strassburgban 1494. évvel a *Sermones predicabiles* gyűjtemény lett kiadva. (Hain: 9047. — Szabó-Hellebrant: III. 29. sz.) Tehát az a jelzés csak a *Sermones predicabiles* mellé illenék. Továbbá a *Biga salutis*-szal nagyon hibásan azonosítja a *Breviarium Concionatorum*-ot, mely megint csak Michael de Hungaria műve (V. ö. Szabó-Hellebrant: III. 1333.) Szemmellátható: valahány állítás akad Czvittingernél, megannyi tévedés. Mindenképen elárulják Czvittinger megjegyzései, hogy csak értelmetlen könyvczimeket másol a nélkül, hogy akár a *Biga salutis*, akár Michael de Hungaria művei szeme elé kerültek volna.

Az idéztem helynek zavaros voltáért már a tudós *Horányi* is megszólja Czvittingert, mondván: «Czvittingerus etsi Hungaros alios forsán auctores suae gentis adcuratius novit, sed hunc parum sibi notum fuisse prodit».¹ Bizony a jó Czvittinger édeskeveset tud Michael de Hungaria-ról s azt a keveset is nagyon rosszul tudja.

Czvittingerre vezethető vissza egynémely külföldi, sőt hazai² írónak a véleménye, kik Michael de Hungaria-t ferenczrendűnek tartják, természetesen obszervánsnak. Egy Frater Michael-t a hazai obszervánsok krónikái is említenek. Igy például a *Szalkai Magyar Balázs* kezdette krónika ekként ír: «*De Fratre Michaele Doctore. Tempore Fratres Francisci de Bánya, qui successit praedicto Fratri Gabrieli de Pály, fuit quidam Frater Michael de Sancto Nicolao, existens adhuc etiam in habitu saeculari Doctor, qui erat mirae simplicitatis, et humilitatis, et in Conventu Strigoniensi Fratribus ad id aptis legebat sententias.*»³ Nevezett Bányai Ferencz atya 1481-ben a szántói káptalanon lett megválasztva tartományfőnöknek.⁴ A mi Frater Michael-unk tehát 1481—83-ig Esztergomban működött mint theologiai lector; 1483-ban már Budán találjuk a rendi studiumot, hol is

¹ Memoria Hung. Pars 2. Viennae 1776. pg. 178.

² Például *Wallaszký*: Tentamen Historiae Litterarum sub rege... Matthia in Hungaria. Lipsiae MDCCLXIX. pg. 36. «Michael de Hungaria ex Ordine Fratrum Minorum, de observantia Artium et S. Theologiae Doctor.»

³ *Toldy*: Analécta Monumentorum Hung. Hist. I. pg. 250.

⁴ «Nonus Vicarius electus fuit frater Franciscus de Bánya in Zanto Anno Domini 1481.»

Szentmiklósi Mihály utódjaként Temesvári Pelbárt tanította a rendi fiataiságot. Szentmiklósi Mihályt később a jeles szónokok¹ közt sorolja föl a krónika. Arról azonban hallgat a krónika, hogy szentbeszédei valaha kinyomattak volna, holott ezt például Laskai Ozsvátról fölemlíti. Ép ez oknál fogva óvakodunk Michael de Sancto Nicolao-t azonosítani a szóbanforgó Michael de Hungaria-val. Pedig a XV. század nyolczvanas éveiben működő Szentmiklósi Mihály korra nézve csodálatosképen összecsis a kérdéses Magyarországi Mihálylyal, kinek működését *Békesi* Emil 1485—1496-ra teszi.² Tudván tudjuk azt is, hogy a hazai kol-duló-rendek nem dicsekedhettek valami sok Magister Michael-lel; mégse merjük azonosítani a mi Mihályunkat Magyarországi Mihály-lyal. Nem akarjuk a Michael de Hungaria-ra vonatkozó kombi-nációk számát gyarapítani.

Michael de Hungaria, a *Sermones XIII.* szerzője, minden valószínűség szerint — s ez az általánosabbik vélemény — a Domonkosrend tagja volt; igaz ugyan, hogy a rendi krónikák nem tudnak róla. A másik Michael de Hungaria-ról († 1444.), ki az immaculata conceptio körül forgó vitájával tett szert nevezetességre, már határozottan tudjuk, hogy pálos volt.

Lássuk immár a Czvittinger nyomában járó bibliografusokat!

1. *Horányi*, bár leczkérteti Czvittingert, maga sem igen tud többet Laskai Ozsvát műveiről; de legalább becsülettel bevallja, hogy a *Biga salutis* nem fordult meg a kezén. Különben is csak mellesleg szól róla. Michael de Hungaria-ról szoltában Simler és Possevino nyomán fölemlíti a *Sermones praedicabiles* (csupán elütő czime a *Sermones XIII-nek*) *Argentinae* 1497. kiadását s ezzel azonosaknak véli a Czvittinger említette *Biga salutis de Sanctis* szentbeszédeit. Biztosat azonban nem állít; ez csak a két kiadás összevetéséből fog kiviláglani. «An tamen revera sit aliud opus, docebunt, qui in eas antiquas editiones inci-derint, nam in manus meas non venerunt.»³

Horányi ezen szavai csendülnek fülünkbe a hiresneves

¹ A hazai prédikáció eddigi történetíróinak nincs tudomásuk Szentmiklósi Mihályról. Legalább a nevét becsüljük meg, ha már prédikációitól megfosztott bennünket az idők viszontagsága.

² Kath. Szemle 1902. évf. 857. l.

³ *Mem. Hung. Pars. II. Viennae* 1776. pg. 178.

Grässe-nél is, ki egyetemes irodalomtörténetében¹ szintén egy kalap alá veszi a *Biga salutis*-t Michael de Hungaria műveivel, de végül megjegyzi: «Wiewohl man erst durch Vergleichung aller dieser Reden mit einander wird angeben können, ob sie alle von einander verschieden sind, oder einige nur verschiedene Tietel führen.» Ezek bizony Horányi szavai a nélkül, hogy *Grässe* hivatkoznék Horányira. Két emberöltő multával se jut többre Horányinál. Persze *Grässe* nem tartotta érdemesnek utána-járni adatai megbízhatóságának. Így kerülhettek csak bele művébe holmiféle botlások. Így például a *Quadragesimale Bigae salutis* első kiadását Strassburg 1494-ről keltezi, holott Laskai Ozsvát prédikációi csakis Hagenauben nyomódtak; azonfölül a *Quadragesimale*-t hibásan mondja két kötetből állónak. Jelentéktelenebb hibáiról nem is szólnak.

Grässe egy másik művében, francia nyelven kiadott bibliográfiájában is Michael de Hungaria neve alatt sorolja föl Laskai Ozsvát műveit. A bibliografia czime: *Trésor de livres rares et précieux ou nouveau dictionnaire bibliographique*. Michael de Hungaria neve alatt leírja a *Biga salutis*-ből a *Sermones dominicales* 1498. és a *Sermones de Sanctis* 1499. kiadását. (T. 4. Dresde, 1863. pg. 515.) Ámde ugyanazon munkának másik kötetében meg Temesvári Pelbárt műve gyanánt említi föl a *Biga salutis*-t. (T. 5. Dresde, 1864. pg. 187.) Hol itt a következetesség, avagy az önállóság?

2. *Panzer* és *Hain* nagyszabású bibliografiai művei hasonlóképen Michael de Hungaria neve alatt írják le Laskai Ozsvát műveit. Ámde, hogy *Panzer*rel szemben igazságosak legyünk, distingválunk kell. *Panzer* tulajdonképeni bibliografiájában mint névteleneket sorolja föl a *Biga salutis* és *Gemma fidei* kiadásait; csak annyit ad, a mit a kolofonból leolvashat. Csupán az egyes kötetekhez csatolt tárgymutatóban jelzi e műveket Michael de Hungaria neve alatt. Meggyőződhetik bárki, ha nem röstel bepillantani a nürnbergi bibliografus vaskos foliansaiba: *Annales Typographici*. Norimbergae, 1793—1803. Vol. I—XI. — Ezzel

¹ *Lehrbuch einer allgemeinen Literaturgeschichte* aller bekannten Völker der Welt, von der ältesten bis auf die neueste Zeit. II. Bd., II. Abth. Erste Hälfte. Dresden 1840. S. 380.

már módosítottan *Hellebrant* állítását, ki ezen megkülönböztetés nélkül mondja,¹ hogy Panzer egyáltalában Michael de Hungaria neve alatt sorolja föl Osvaldus de Lasko műveit.

Már a bibliografia tulajdonképeni atyamesterének, *Hain* Lajosnak inkább róhatnók fel hibául, hogy Michael de Hungaria-nak tulajdonítja Laskai Ozsvát műveit, mivelhogy Hain már nagyobb apparátussal dolgozhatott. Hain: *Repertorium Bibliographicum*. Vol. 2. Pars I. (Stuttgart-Paris, 1831.) 9051—9056 számok alatt leírja a Biga salutis incunabulum-kiadásait. Hain leírását kiegészíti repertoriumának folytatója, *Copinger*,² ki szintén Michael de Hungaria művei közé sorozza Laskai Ozsvát műveit.

Úgy Panzernek, mint Hainnak megvan mindamellett az a tagadhatatlan érdeme, hogy a Biga salutis-nak feladatuk körébe eső kiadásait, mondhatni, teljesen felsorolják.

3. A Hain tekintélyére esküdő külföldi bibliografusok manapság már teljes határozottsággal Michael de Hungaria-nak tulajdonítják Laskai Ozsvát műveinek szerzőségét. Pedig hát min is alapszik az egész vélekedés? Czvittinger csak úgy találmorra rámondotta, hogy a Biga salutis Michael de Hungaria műve, a nélkül azonban, hogy akár Michael de Hungaria, akár Laskai Ozsvát műveit látta volna. Tőle vakon átvették a többiek, a nélkül, hogy szavahihetőségén kételkedtek volna. Bámulatos, hogyan tudott ez a vélemény ily ingoványos talajon nemhogy gyökeret verni, de köztudattá válni.

A Hain nyomában járó incunabulum-katalogusok közül csupán egynéhányra akarunk hivatkozni.

a) *Holtrop* (Joh. Guil.): *Catalogus librorum saeculo XV° impressorum, quotquot in Bibliotheca Regia Hagana asservantur. Hagae-Comitum, MDCCCLVI. pg. 489.* Említve: *Sermones dominicales Biga salutis 1498.*

b) *Verzeichnis der Incunabeln der Stiftbibliothek von St.-Gallen. St.-Gallen, 1880. pg. 128—129.* Leírva a Biga salutis de Sanctis 1497., 1502. és 1506. kiadása.

c) *Gisi* (M. prof.): *Verzeichnis der Incunabeln der Kantons-*

¹ Szabó-Hellebrant: Régi magyar könyvtár. III. köt. I. r. Bpest, 1896.

² Supplement to Hains *Repertorium Bibliographicum*. London, 1895. Part. I. 269.

Bibliothek Solothurn. Solothurn, 1886—1887. pg. 81. (n. 313.)
Említve a Biga salutis — Sermones dominicales 1498. kiadása.

d) Dr. *Neutwig* (Heinrich): Die Wiegendrucke in der Stadtbibliothek zu Braunschweig. Wolfenbüttel, 1891. pg. 172. (n. 284.)
Fölemlítve a Biga salutis de Sanctis 1499. kiadása.

e) *Proctor*: An index to the early printed books in the British Museum. London, MDCCCXCVIII. Az 1. kötetben felsorolja a Biga salutis de Sanctis 1497. (3188. sz.) és 1499. évi kiadását (3199.); továbbá a Biga salutis de tempore 1498. (3192.) és 1499. (3200.) kiadását.

f) Dr. *Wislocki* (Wladislaus): Incunabula typographica bibliothecae universitatis Jagellonicae Cracoviensis. Inde ab inventa arte imprimendi usque ad a. 1500. Vol. III. Cracoviae, 1900. pg. 524—525. Ungarus Michael de Hungaria vezérszó alatt lajstromozza a Sermones dominicales, Biga salutis 1499. évi kiadását.¹

g) *Lampel* (Theodorich): Die Incunabeln und Frühdrucke bis zum Jahre 1520 der Bibliothek des Chorherrnstiftes Vorau. Wien 1901. — Felsorolja a Biga salutis kötetei közül a Sermones dominicales 1502. (119. l.) és 1506. (130. l.) kiadását, a Sermones de Sanctis 1502. (120. l.) és 1506. évi (131. l. kiadását, végül a Quadragesimale 1501. (118. l.) és 1506. évi (131. l.) kiadását.

h) *Voulliéme*: Die Incunabeln der Königlichen Bibliothek und der anderen Berliner Sammlungen. (XXX. Beiheft zum Zentralblatt für Bibliothekswesen.) Leipzig 1906. S. 61.—1179. szám alatt említve a Biga salutis de tempore 1498. évi kiadása. A példány a Königl. Bibliothek tulajdona.

Ismétlem, a fölsoroltam katalógusok valamennyije Michael de Hungaria-nak tulajdonítja a szerzőséget.

4. Sőt a hazai bibliográfiában is akad munka, mely még Michael de Hungaria-t mondja a Biga salutis szerzőjének. Ez *Hor-*

¹ Nevezetes, hogy ez a példány eredetileg *Ilkusch* Márton tulajdona volt, miként azt Wislocki jegyzete tanúsítja: Quondam κτήμα «Mgri Martini (Biem) de Ilkusch», cum ejus autographo in fronte. Ilkusch Márton 1467-től Mátyás király haláláig hazánkban működött mint pozsonyi egyetemi tanár, utóbb budai theologiai tanár s a Nagybaldogasszony-templom plébánosa.

váth Ignác műve: A M. Nemzeti Múzeum könyvtárának ősnymtatványai. 1465—1500. Budapest 1895., 132. l. Michael de Hungaria neve alatt lajtsromozza a Sermones dominicales 1498. (125. l.) és 1499. évi és a Sermones de Sanctis 1499. évi kiadását.

Horváth munkája először a M. Könyvszemlében jelent meg. Ennek a folyóiratnak előző évfolyamaiban ismételten¹ Laskai Ozsvát volt megnevezve a Biga salutis szerzőjének. Sejttem, hogy Hain munkáján kívül mi vezetete tévútra Horváthot.

C) Laskai Ozsvát műveinek egyes példányaiban közel egykorú bejegyzések Temesvári Pelbártnak tulajdonítják a szerzőséget. Így a Nemzeti Múzeum példányaiban ismételten találunk efféle jelzést: *Pelbarthi de Temeswar...* Gemma fidei, avagy Biga salutis. Hasonlóképen az esztergomi könyvtárnak 1506. évi Biga salutis de Sanctis kiadása is Pelbártnak van tulajdonítva a ráragasztott czédulán.²

Ez a nézet, bár szintén téves, már közelebb fekvő s érthetőbb a Michael de Hungaria-féle kombinációnál. Temesvári Pelbárt művei javarészt ugyanazon nyomdából kerültek ki, egyazon kiadó költségén, mint Laskai Ozsvátnak munkái; egyazon szerzetnek voltak tagjai, rendi állásuknak feltüntetése a kolofonban azonos: nem csodálhatjuk tehát, ha Ozsvátunk műveit összetévesztették Pelbárt műveivel. Ámde a jó régieknek Pelbárt szerzősége mellett nem is volt szükségük ennyi egyezésre. Elegendő vala az összetévesztésre már az is, hogy Laskai Ozsvát művei Hagenauban jelentek meg. Példa rá — ámbár jó késői — a Nemzeti Múzeum egy *Gesta Romanorum* (Hagenau 1508.) kiadása, melynek szerzőjéül Litterati Nemes Sámuel³ a kézirati «megjedsz» tanúsága szerint Temesvári Pelbártot tartotta, tisztán csak azon az alapon, hogy a könyv Hagenauban jelent meg.

A két hűséges rendtárs, Pelbárt és Ozsvát összetévesztésén

¹ Például: 1877. évf. 309—10. l.

² Dr. Katona Lajos budapesti egyet. ny. r. tanár szives közlése.

³ Horváth: A M. Nemzeti Múzeum könyvtárának ősnymtatványai. Budapest, 1895. 81. l. — *Gesta Romanorum*. Fordította Haller János. Kiadta Katona Lajos. Budapest, 1900. 44. l. (Régi magyar könyvtár XVIII.)

alapulhat a *Pelbartus Oswaldus* név is, melylyel Temesvári Pelbártot illeti Possevino, Wadding, *Fabricius*,¹ *Olearius*² stb. Más magyarázatát a Pelbartus Oswaldus kettős keresztnévnek nem találjuk. Rámutatnak erre egy helyütt, Temesvári Pelbártról szólván, a szerzet évkönyvei³ is: «... perinde errant nonnulli Scriptores Ordinis cum Vadingo Pelbartum et Oswaldum pro eodem ponentes.»

1. Az irodalomban *Wallaszky* az első, ki Temesvári Pelbártnak tulajdonítja a *Biga salutis* és *Gemma fidei* szerzőségét. Irodalmunkat a Hunyadiak korában vázoló munkájában⁴ *Temesvári Pelbártról* tárgyalva, a vonal alatt megjegyzi: «Auctor est, inter alia, Operum sub rubrica: *Sermones de sanctis perutiles, Biga salutis intitulasi Hagenoae 1497. Quadragesimale, Gemma salutis (!) intitulatum, tractans de SS. Orthodoxa fide catholica. Hagenoae 1507.*»

Wallaszky Árvai Mihály munkájára hivatkozik, mint forrásra: «Videatur de hoc, Res Litteraria Hungarica Anonymi Cassoviae 1735. impr. in 12. p. 37.» Csakhogy *Árvaira* nem támaszkodhatott a szerzőség kérdésében. *Árvai* idézett művében nem is említi a *Biga salutis*-t vagy a *Gemma fidei*-t, hanem csak ennyit mond Pelbártról: «*Pelbartus Temesvarius* e sacro Divi Francisci ordine, vixit Mathiae Corvini temporibus, disciplinarum, quae ad deum, et divina pertinent scientia, egregie excultus. Scripsit complura, ex quibus ad nostram aetatem pervenerunt, conciones ad populum festis, quae apud nos religiose coluntur, uti et sermones de Virgine Deipara, quos pomoerium (sic!) appellavit.»

2. A tudós *Pray György* az ő *Index rariorum librorum*-ában⁵

¹ *Bibliotheca Latina* mediae et infimae aetatis. T. V. Patavii 1734. pg. 224. *Pelbartus sive Pelwarthus Oswaldus ac Temesvár.*

² *Bibliotheca Scriptorum Ecclesiasticorum*, Jenae MDCCXI. T. II. pg. 67. *Pelbartus Oswaldus Hungarus Temiswariensis.*

³ *Annales Provinciae SS. Salvatoris.* (A *budai* ferenczrendi levéltárban.)

⁴ *Tentamen Historiae Litterarum* sub rege gloriosissimo Matthia Corvino de Hunyad in Hungaria. Lipsiae 1759. pg. 37.

⁵ *Index rariorum Librorum Bibliothecae Universitatis regiae Budensis.* Pars II. Budae 1781. pg. 187.

Temesvári Pelbárt neve alatt fölemlítve a Biga salutis (Sermones dominicales) 1499. kiadását, szintén fölveti a szerzőség kérdését: «Sunt, qui hoc opus malint *Oswaldo a Lasko* Pelbarti discipulo, quam huic tribuere. Illud simillimum veri est, Oswaldum ab excessu Pelbarti hujus sermones aliquot compilasse, addidisse quaedam de suo, ac etiam perpolivisse.»

Pray ezen szavai csendülnek meg Molnár János és utóbb Grässe művében. *Molnár*¹ Pelbártról szóltaiban ezeket mondja: «Nyilván pedig, úgymond Pray (Lib. rar.), Lascy (így!) *Oswald*, Pelbártnak tanítványa, szedte-össze Pelbártnak egynehány beszédit, 's holta-után meg-simogatta.» *Graesse*² Pelbárt műveit felsorolva, átveszi Pray művéből a Biga salutis illető kötetének leírását, a jegyzetben pedig ekképen szól: «Cet ouvrage est attribué à Oswald a Lasko, disciple de Pelbart, lequel compila après la mort de son maître ses discours et ajouta du sien.» Molnár legalább hűségesen idézi forrását, a modern Graesse ezt már nem tartotta érdemesnek.

Érdekes, hogy szent Gellért legendája és műveinek első kiadója, *Batthányi* Ignác püspök félreérti Praynak a Biga salutis-ra vonatkozó megjegyzéseit s azt a *Sermones Pomerii de Sanctis*-ra vonatkoztatja s úgy idézi.³ Micsoda összekuszált fonál!

Ám térjünk vissza Praynak első tekintetre tetszetős véleményére. Szerinte a Biga salutis valószínűleg úgy keletkezett, hogy Laskai Oszvát Pelbárt halála után összeszedte annak egy-némely beszédét, hozzáadott egyetmást a saját prédikációiból s az egészet meggyúrta. Csakhogy ennek ellene vall maga a Biga salutis egyrészt, de meg Pelbárt élete másrészt. Temesvári Pelbárt meghalt 1504-ben. Addigra a Biga salutis mind a három kötete megjelent már két kiadásban, sőt a két első kötet (de tempore és de Sanctis) három kiadásban is. A *Sermones de Sanctis* kötet első kiadása 1497-ben jelent meg, a másik két kötet pedig legelőször 1498-ban látott napvilágot; a további kiadások csupán változatlan lenyomatai a princeps editio-nak. Tehát a Biga salu-

¹ Magyar könyv-ház. VI. szakasz. Pesten, 1794. 145. l.

² Trésor de livres rares et précieuses ou nouveau dictionnaire bibliographique. T. 5. Dresde 1864. pg. 187.

³ Sancti Gerardi scripta et acta hactenus inedita. Albo-Carolinae, MDCCXC. pg. XLIX.

tis prédikáció-gyűjtemény befejezést nyert még Pelbártnak életében, nyomtatásban megjelent hat évvel Pelbárt halála előtt. Hogyan tákolhatta hát össze Laskai Ozsvát a Biga salutis-gyűjteményt Temesvári Pelbárt halála után?

Legfőlebb még az 1507-ben megjelent Gemma fidei kötetre állhatna fönn Pray kombinációja. Ámde a Gemma fidei nem elmondott prédikációk tárháza, hanem rendszeresen kidolgozott ciklus-prédikációk gyűjteménye, melyeknek nagyrészt kimutathatók a forrásai s ezek korántsem Pelbárt művei.

Pray vélekedése e szerint teljesen alaptalannak bizonyult.

3. Utalnunk kell még három monumentális munkára, melyek bár nem tartoznak a bibliográfia körébe, de szintén Temesvári Pelbártéknak tartják a Biga salutis-t.

a) *Pray*: Vita S. Elisabethae viduae... Tyrnaviae, anno M.DCC.LXX. pg. 1. — Közli a Biga salutis de Sanctis egyik Erzsébet-napi prédikációjából a szent Erzsébet születéshelyéről szóló részletet.

b) *Mátyás* (Florianus): Historiae hungaricae fontes domestici. P. I. Quinque-Ecclesiis. 1881. — Temesvári Pelbárt neve alatt közöl a Biga salutis de Sanctis szent Istvánról szóló beszédeiből egyetmást. Nevezetesen a Serm. 76. és Sermo. 77. jelzésű részletek (pg. 83—84.) valók a Biga salutis-ból.

c) *Dankó*: Vetus Hymnarium Ecclesiasticum Hungariae. Budapestini. MDCCCXCIII. pg. 114. A Biga salutis 1498. Pelbártnak tulajdonítva.

Kár ilyen tévedésnek becsúsznia olyan munkákba, melyeket külföldön többet forgatnak, mint idehaza. Mátyás Flórián tévedését helyreigazította ugyan dr. *Karácsonyi* János,¹ Prayét ugyancsak *Karácsonyi*,² meg utóbb *Laban* Antal.³ Idehaza természetesen tudomásul vesszük az efféle helyreigazításokat; ámde a külföld nem értesül róluk.

D) A ferenczrendi könyvtárak *Biga salutis* példányaiban található bejegyzések a prédikációk szerzőjének rendszerint Laskai Ozsvátot nevezik meg. Így a *gyöngyösi* könyvtárban a

¹ Szent István király élete. Budapest, 1904. 119. l.

² Religio 1907. évf. 57. l.

³ Az Árpádházi szent Erzsébet-legendák irodalmunkban. Budapest, 1907. 29—30. l.

Biga salutis de Sanctis 1516. évi kiadásának címlapján a következő bejegyzés olvasható: «*Author Operis est Fr. Osvaldus de Lasko olim Vicarius Vicariae Hungäae.*» Az előlapon pedig: «*Biga Salutis Fratris Osvaldi de Lasko olim Lectoris Budensis (kihuzva s fölébe írva Pestiensis) et Vicarii Vicariae Hungäae.*» Ezt annak bizonyságául hozhatjuk föl, hogy a hazai Ferenczrend kebelében élvén élt a hagyomány, hogy Laskai Ozsvát volt a Biga salutis szerzője.

A Laskai Ozsvát pesti (vagy budai) lectorságára vonatkozó rendi hagyomány fontos és eddigelé ismeretlen életrajzi adatot is foglal magában. A rendi krónikák nem szólnak Laskai Ozsvát theologiai lectorságáról. Ámde a régieken alapuló *Telek-féle* krónika egy helyütt egyenesen theologiai doktornak (celebris Theologiae Doctor) mondja Laskai Ozsvátot. Telek ezen állítása kevésbé valószínű. Laskai Ozsvát theologiai lector voltának azonban semmi se mond ellene. Úgy hát ebben is sorsosa volt Temesvári Pelbártnak.

1. Laskai Ozsvát szerzőségét minden kétségen fölül igazolják a hazai ferenczrendi krónikák. Így a *Szalkai Magyar Balázs*¹ kezdette krónika: Blasii de Zalka et continuatorum *Chronica Fratrum Minorum de Observantia provinciae Bosnae et Hungariae*. Kézirata, de csak XVIII. századi másolatban, megvan a gyulafehérvári Batthány-könyvtárban. Kinyomatta Toldy Ferencz *Analecta Monumentorum Historiae Hung.* címmel tervezett vállalata I. kötetében. A krónika következőképen számol be² Laskai Ozsvát irodalmi munkásságáról: «Iste insuper Pater Vicarius devotissimus *Frater Osvaldus* laborando in sacra scriptura pro aedificatione fidelium et devotione, praedicatoribus edidit plurimos libros, quos *Biga Salutis* nominavit, videlicet de Tempore, de Sanctis et Sermones Quadragesimales de praeceptis comportavit, et aliud opus valde utile, quod *Gemma fidei* intitulatur.» Ennél pontosabban már igazán nem lehetne elősorolni Laskai Ozsvát prédikációit.

Ezt a krónikát felhasználta *Fridrich* Orbán is, többnyire

¹ A bosnyák provincia főnökévé választotta Diakóban 1420 márczius 25-én.

² *Toldy*: *Analecta*, pg. 253.

szó szerint átvéve a krónika adatait. A Laskai Ozsvát szerzőségére vonatkozó részlet Fridrich művében is ismétlődik.¹

A Szalkai-féle krónikának egy kevésbé gondos másolata tárul elibénk a *müncheni* udvari-állami könyvtár (K. Hof- und Staatsbibliothek) Clm. 9071. jelzetű kéziratában: *Annotationes ex cronica fratrum minorum* in duobus regnis Bozne et Hungariae habitantium. Ez a krónika 1503-ig adja elő a rend történetét. Laskai Ozsvát irodalmi műveiről ezeket mondja a krónika: «Tertius Decimus V. *Fr. Osvaldus de Lasko*, electus in conventu pesthiensi 1497 predicator optimus. Item secundario idem electus fuit in Athia 1499, ubi omnes constitutiones papales generales et vicariales in unum comportavit. Hic edit (sic!) etiam sermones de tempore et de sanctis ac iuxta preceptorium (quos) *Biga Salutis* appellavit compilavit, una cum sermonibus qui *Gemma fidei* intitulantur.» (Fol. 19^a—19^b.)

Figyelmet érdemel *Telek* József ferenczrendi szerzetes krónikája is. Telek ugyan 1759-ben írja krónikáját, de felhasználja a régebbi krónikákat. Jelenleg a Kapisztán szent Jánosról nevezett rendtartomány *budai* levéltárában őriztetik a kézirat. Czime: *Historiae Chronologicae* Provinciae Hungariae SS. Salvatoris. Pars I. Anno MDCCLVII. Az első részben, a tulajdonképeni krónikában találjuk Laskai Ozsvát emlékezetét a következőképen: «*Laudes Fratris Osvaldi de Lasko*. Hic Devotissimus Pater Osvaldus plurimum laboravit in Scripturis pro devotione fidelium, et utilitate Praedicatorum, nam qua celebris Theologiae Doctor et insignis Verbi Divini Praedicator, plures edidit libros, maxime Concionatoribus nimis utiles. Et quidem primum opus intitulat: *Biga salutis*, in quo complectitur tomulos Concionum de tempore, de Sanctis, de preceptis, et Sermones Quadragesimales; Aliud vero opus intitulat: *Gemma fidei*.» A krónika másik részében is találunk Laskai Ozsvátra vonatkozó adatokat. Elhagyva ezúttal Laskai Ozsvát áradozó dicsőítését, csupán a prédikációira vonatkozó részletet mutatjuk be: «*P. Osvaldus de Lasko* ex parentibus Hungarus (sic!) prognatus... Otio perpetuum bellum indicens, multa pro devotione Fidelium et Verbi Divini praedicato-

¹ *Historia*, seu compendiosa descriptio *Provinciae Hung. Ordin. Minorum* S. P. Francisci... Cassoviae 1759. Pars I., pg. 14—15. (n. 36.)

rum utilitate in scripturis laboravit, eatenus, ut qua insignis verbi Dei praeco plures ediderit libros concionatoribus praesertim utiles. Primum suum Concionatorium opus intitulat *Biga Salutis*, in quo complectitur plures tomos concionatorios; nimirum: de Tempore, de Sanctis, de Praeceptis et Sermones Quadragesimales. Alterum nominat: *Gemma Fidei*.»

Az egykori Salvatoriana Provincia évkönyvei — *Annales Provinciae SS. Salvatoris* — szintén beszámolnak Laskai Ozsvát irodalmi munkásságáról. A rend nevezetes férfairól szóló fejezet¹ II. §-ában, a rendi írók sorában örökítik meg Laskai Ozsvát emlékezetét. Legjobb tudásom szerint ezen fejezetnek a szerkesztője *Verebélyi* Ambrus atya vala, kit 1785-ben a galgóczi káptalanon neveztek ki a rendtartomány kronologusának.² Ez a kézirat is a rend budai levéltárában található. A Laskai Ozsvátra vonatkozó részlet eleje a következőkép hangzik: «*P. Osvaldus de Laskó*. Vicariae Hungariae tertio Praefectus, constitutiones Pontificias, Generalium, et Vicariorum Provinciae sancita in unum volumen composuit facillioris observationis causa, anno 1499, quod in Archivo Provinciae superest. Versatus in sacris codicibus ad fidelium utilitatem et S. Oratorum subsidium duo edidit volumina (sic!) unum *Biga salutis*, alterum *Gemmam fidei* nominavit. In Biga salutis reperiuntur...» Következik az egyes kötetek leírása a gyöngyösi és müncheni rendi könyvtárak példányai alapján. Legvégül megnevezi forrását: *Urbarium*, seu Chronicon Provinciale. Tehát szintén felöleli a régebbi krónikák anyagát.

A rendi krónikák kegyelettel írt följegyzései, miként láttuk, kétséget sem hagynak afelől, hogy a Biga salutis és Gemma fidei műveknek szerzője a mi Laskai Ozsvátunk.

2. A krónikák tanubizonyságát megerősíthetjük magából a prédikáció-gyűjteményből vett belső érveléssel is. S ez: *szent Ozsvát legendájának feltűnő szerepeltetése* a prédikációkban. Laskai Ozsvát több helyütt közöl prédikációiban egyes részleteket szent

¹ Provinciae Viri illustres. §. II. Viri a doctrina et editis operibus, vel manuscriptis comendabiles.

² A kötet elején ez a bejegyzés olvasható: «NB. Continuavit sedulo A. V. P. Ambrosius Verebélyi in Capit. Galgócziensi Ao 1785 constitutus Chronologus Provinciae.»

Ozsvát legendájából; máskor meg, a hol csak szerét ejtheti, hivatkozik szent Ozsvátra. Legszembetűnőbb az egészben a *Biga salutis de Sanctis* egyik prédikációja. A beszéd Haviboldogasszony ünnepére készült. A bevezetésben elmondja, hogy Haviboldogasszony ünnepén üli az Egyház azonfölül még szent Ozsvát, szent Domonkos és szent Afra vértanú emlékezetét. A beszédet három részre szaggatja. Az első részt a Haviboldogasszony ünnepének szenteli, a többi kettőben szent Ozsvát és szent Domonkos életéről szól. Ez az egyedüli eset az egész kötetben, hogy egy ünnepen három szentről is tárgyalt; ép azért felkölti figyelmünket. Szent Domonkos bevonását megmagyarázza az a testvéri frigy, mely szent Ferencz és szent Domonkos rendje közt kezdettől fogva fönállott. Bizonyára Laskai Ozsvátnak is volt alkalmja prédikálni szent Domonkos napján valamelyik dominikánus templomban. Ámde szent Ozsvát előtérbe helyezése már határozottan a szentnek nevét viselő Laskai Ozsvátra vall.

3. Immáron végigkísértük a szerzőség kérdését minden árnyalatában. Magyar írók voltak, a kik elsőben vitatták Michael de Hungaria, illetve Temesvári Pelbárt szerzőségét; de viszont ugyancsak magyar írók szolgáltattak igazságot Laskai Ozsvátnak.

Eddigi adataim szerint *Szirmay* Antal volt az első, ki teljes határozottsággal Laskai Ozsvátnak tulajdonította a *Biga salutis* szerzőségét. Zemplén vármegyéről írt monografiájában¹ Sárospatakról, mint szent Erzsébet születéshelyéről esvén szó, ezeket mondja: «Anno 1212. (sic!) Andream II. etiam regem hic diverticulum habuisse, conjicitur ex *Osvaldi a Lasco*, quem alii Pelbartum de Temesvár nominant, opere quod *Bigam salutis* inscript, sermone 180. (sic pro 108), ubi Beatam Elisabeth Andream Regis Hungariae Filiam in oppido Sáros-Pathach mundo fuisse natam asserit.»

4. A magyar bibliografia aztán hozzájuttatta Laskai Ozsvátot szellemi jussához. Szép számmal idézhetünk bibliografiai munkákat, melyek az ő neve alatt említik műveit.

a) *Frankl* Vilmos: A hazai és külföldi iskolázás a XVI. szá-

¹ Notitia historica Cottus Zempléniensis. Budaë, 1804. pg. 5., §. 18. — Id. Religio 1907. évf. 58. l.

zadban. Budapest, 1873. Független: A magyarországi nyomtatványok a XVI. században. A 347. lapon említi a Gemma fidei-t, megjelenése évét azonban hibásan mondja 1504-nek.

b) A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának magyar történeti és irodalomtörténeti *kiállítás*a. (M. Könyvszemle 1877. évf.) 12. szám alatt leírva a Biga salutis de Sanctis 1499. kiadása. Utána eme megjegyzés: «A munka szerzője *Laskó Osvát*, a pesti Ferenczrendű zárda főnöke, kinek több homiletikai munkája van, melyek számos kiadást értek.» (309—310. l.)

c) *Hellebrant* Árpád: A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában levő ősnymtatványoknak jegyzéke. Catalogus librorum saeculo XV-o impressorum quotquot in bibliotheca Academiae Litterarum Hungaricae asservantur. Budapest, 1886. 221. l. — 290. sz. alatt pontosan leírja a Biga salutis de Sanctis 1497. évi kiadását.

d) *Catalogus* Bibliothecae Joannis Cardinalis Simor. Strigonii, 1887. col. 192. — Említve a Biga salutis (Sermones dominicales) 1506. évi kiadása.

e) *Szabó-Hellebrant*: Régi magyar könyvtár. III. köt. I. r. Budapest, 1896. — Ez a nagyszabású munka lehető pontossággal leírja Laskai Osvát műveinek összes kiadásait. Azt is jelzi, melyik könyvtárban van meg az illető kiadás. Ehhez lehetne még pótléket adni. Azóta már számos példány került napfényre Laskai Osvát munkáiból. Az érdekeltek akár jelen dolgozathoz is kipéccézhetnek egynémely adaléket.

f) *Apponyi* Sándor gróf: Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok. Budapest, 1900. I. köt. 24. l. — 35. szám alatt leírja a Sermones dominicales — Biga salutis 1498. kiadását. Érdekesek a hozzáfűzött jegyzetek. Ezek sorában egy magyar vonatkozású passzust is közöl egyik prédikációból.

g) *Szinnyei* József: Magyar írók élete és munkái. VII. köt. Budapest, 1900. 801. has. — *Laskó Osvát* néven pontosan felsorolja a műveket, csupán a Biga salutis Sermones dominicales kötetét említi föl kétszer is.

h) *Varjú* Elemér: A gyulafehérvári Batthány-könyvtár. (Különlenyomat a «Magyar Könyvszemle» 1899—1901. évfolyamából.) Budapest, 1899—1901. 64. l. — Főlemlíti a Biga salutis-gyűjteményből a Sermones de Sanctis 1497. és a Sermones domini-

cales 1499. évi kiadását. Leírásukat mellőzi, csupán Szabó-Hellebrantra hivatkozik.

i) Dr. *Récsey* Viktor: Ösnyomtatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban. Incunabula et hungarica antiqua in bibliotheca s. Montis Pannoniae. Budapest, 1904, 168—69. l. — Laskó Osvaldus nevén 247. szám alatt fölemlítve meghatározza és precíz pontossággal leírja a pannonhalmi könyvtárban meglevő egyetlen *Biga salutis* kiadást, a *Quadragesimale* 1506. évi kettős példányát. Node a hozzáadott jegyzetet olvasva, már az a benyomásom, mintha *Récsey* ingadoznék, ha vajjon a *Sermones de Sanctis*, meg a *Sermones dominicales* Laskai Ozsvátnak, avagy *Michael de Hungaria*-nak tulajdonítandók-e, mint azt *Hain*, *Lampel* s mások hibásan megtették.

Ezzel végeztünk is dolgozatunk első részével, a szerzőség kérdésével.

II.

Laskai Ozsvátnak eleddig csak nyomtatásban megjelent munkái voltak ismeretesek. Jómagamnak sikerült Laskai Ozsvát prédikációinak töredékes följegyzéseiből legalább némi nyomára akadnom egy elveszett (vagy lappangó) kézirat munkájának. S ez a *Kapisztrán-Vita*.¹ Erre a *Kapisztrán-életrajzra* «*Laskai Ozsvát ismeretlen műve*» czímet viselő dolgozatban² hívtam föl a figyelmet.

Ez az elveszett *Kapisztrán-Vita* volt Laskai Ozsvátnak prédikációinál is régibb, legelső munkája. Ámde mégse vesszük először sorba ezen munkára vonatkozó adatokat, hanem elsőben is nyomtatásban megjelent műveit tárgyaljuk s aztán külön vesszük kézirat munkáit.

A) *Nyomtatásban megjelent művek.* Laskai Ozsvátnak erészben három művét különböztethetjük meg: 1. *Biga salutis* hármas prédikáció-gyűjtemény. 2. *Gemma fidei* kötet. 3. A *Rosarium*, melynek negyedik kötetét ő fejezte be.

Laskai Ozsvátnak valamennyi műve Hagenauban jelent meg 1497. és 1516. közt; a *Biga salutis* sorozat több kiadásban is.

¹ Szándékosan írom így *Kapisztrán-vita* helyett, hogy ez utóbbinak kétértelműségét elkerülhessem.

² *Religio* 1908. évf. 43. sz. 697. l.

1. *Biga salutis* közös címmel egy-egy kötet vasárnapi, ünnepi és nagybőjti prédikáció jelent meg Laskai Ozsváttól. Hogy miért adta ezen címet a gyűjteménynek, azt a maga skolasztikus modorával megmagyarázza a *Sermones dominicales* kötet előszavában: «Pro eo, quia sicut *biga* duobus extat et voluitur rotis. Sic hij sermones tam dies dominicos quam etiam sacras festorum totius anni solemnitates. ut plurimum duobus perlustrant fructuosis sermonibus. Tum quia ad geminam clare prouehunt charitatem. dei videlicet et proximi. In quibus tota lex pendet et prophete Math. XXII. Tum quia de redemptore pio limpide tractant. in quo duplex creditur natura. diuina et humana. Tum etiam quia recto tramite ad summe desiderandam feliciter dirigit beatitudinem. que in duobus consistit principaliter. clara puta visione diuine maiestatis. et gloriose christi humanitatis.»

Laskai Ozsvát továbbá ebben az előszóban tájékoztat bennünket prédikációinak célja és iránya felől. Laskai Ozsvát nem ad közre elmondott beszédeket, se kidolgozott mintapredikációkat; hanem csak összegyűjti a hitszónokok számára a prédikációk anyagát, hogy abból ki-ki tetszése szerint válogathasson. Meg akarja könnyíteni a prédikátorok munkáját, hogy ne legyenek kénytelenek különféle könyvekben keresgélni prédikációik tárgyát, hanem az anyagot egybegyűjtve találják. Ezen anyaggyűjteménnyel tehát segédkönyvet akart nyújtani a hitszónokoknak. Ily szempontból kell elbirálnunk Laskai Ozsvát prédikáció-gyűjteményeit; nem szabad azokat mint tulajdonképeni prédikációkat ítélet alá vennünk.

Csupán a *Quadragesimale Bigae salutis* előszavában hangsúlyozza Laskai Ozsvát, hogy a kötet elmondott prédikációkat tartalmaz. S tényleg, vannak e kötetben olyan prédikációk, melyeket Laskai Ozsvát annakidején elmondhatott úgy, ahogy azok ránkmaradtak.

Laskai Ozsvát az egyszerű nép lelki szükségletét tartotta szem előtt. Erre vall prédikációinak egész iránya. A *Discipulus* néven ismeretesebb *Herolt* János († 1468.) dominikánus szerzetes prédikációinak van egy nevezetes passzusa, melyben arra ad oktatást, miről kell prédikálni az egyszerű népnek. Ez a passzus a *Quadragesimale discipuli* (irta 1435-ben) 3. számú

prédikációjában fordul elő következőképen: «Utilia et non subtilia, id est, decem praecepta, articulos fidei, septem sacramenta, et de poenis inferni et gaudiis coeli, quia poenae inferni retrahunt a malis et gaudia coeli inflammant ad bonum.» Laskai Ozsvát nagybőjti prédikáció-gyűjteményeiben minthacsak Herolt ezen útmutatása szerint volna összegyűjtve az anyag. A Quadragesimale Bigae salutis meg a Gemma fidei prédikáció-gyűjtemények együttvéve teljesen felölelik a Herolt ajánlotta prédikáció-tárgyakat. A Biga salutis nagybőjti prédikációi a tízparancsolatról tárgyalnak, a legutolsó pedig: «De acerbitate penarum infernalium et iocunditate celestis glorie.» A Gemma fidei traktatusai pedig szólnak a hitágazatokról; a szentségekről stb. Mindezt a prédikációk népszerű irányának némi jellemzésére hoztuk föl.

Áttérhetünk már most a Biga salutis egyes köteteinek a felsorolására.

a) *Sermones dominicales*. Első ismert kiadása 1498-ból. Nem lehet czélunk pontos bibliografiai leírását adni; ezt elvégezte már Szabó-Hellebrant munkája. Csupán a kolofonját adjuk, minthogy az fontos életrajzi adatot is rejt magában: *Sermones dominicales per utiles Biga salutis intitulati a quodam fratre hungaro In conventu Pesthiensi. fratrum minorum de observantia comportati. Impensis quoque et sumptibus prouidi viri Johannis ryma per industrium Henricum Gran in imperiali oppido Hagenaw inibi incolam diligentissime impressi ac emendati Finiunt feliciter. Anno ab incarnatione domini. M.CCCC.XCVIII. ipsa die Vincentij martyris. — Ezenkívül megjelent még 1499., 1502., 1506., 1515. és 1516. években.*

Ez a kötet tartalmazza a bevezetést az egész ciklushoz; feltűnő tehát, hogy mégis a *Sermones de Sanctis* kötet jelent meg hamarébb. A Biga salutis de Sanctis kötet napvilágot látott 1497. július 27-én. Ennek oka bizonyára csakis a kiadón mulott. Laskai Ozsvát hihetőleg mindahárom kötet kéziratát egyidejűleg küldte sajtó alá.

A kötet összesen 124 prédikációt foglal magában. Felöleli az ünnepek kivételével az összes akkori prédikációs napokat. (*Sermones de Tempore*.)

b) *Sermones de Sanctis*. Első kiadása 1497-ből való;

további kiadásai 1499., 1502., 1506. és 1516. évekből. Kolofonja ugyanannyit mond, mint az előző köteté.

Tartalma 112 prédikáció az egyházi év ünnepekre: az Úr, szűz Mária és a szentek ünnepeire, továbbá a templomszentelés évfordulatára. Különös figyelmet érdemelnek a magyar szentekről szóló prédikációk.¹

c) *Quadragesimale*. Első kiadása 1498-ból. Megjelent még 1501., 1506. és 1515. évben. Kolofonja így adja a címet: *Quadragesimale siue preceptorium*.

Tartalma szerint csakugyan *Praeceptorium*. Nagyböjti prédikációk; szólnak pedig az Isten tízparancsolatáról s a legutolsó a pokoli kinokról és a mennyei örömeiről. Összesen 44 prédikációt tartalmaz.

A kötethez függelék gyanánt *Exempla siue Miracula* címmel betűrendes erkölcsi példatár járul. A példatár 89 szám alatt 88 példát foglal magában. A 27. és 70. számú példa azonos; csak épen a címük más. A példákat Laskai Ozsvát csekélyke kivétellel a középkor legnagyobb erkölestánító példatárából, a *Speculum exemplorum*-ból veszi át, többnyire czimestül-mindenestül.

A *Biga salutis* egyes kötetei, mint láttuk, gyors egymásutánban többször is megjelentek; néha — így 1506-ban — mindahárom kötet egyszerre.

2. *Gemma fidei*. Csak egyetlenegy kiadása ismeretes, 1507-ből. Kolofonja szintén fontos életrajzi adatot rejt magában: *Quadragesimale Gemma fidei intitulum: tractans de sacrosancta et orthodoxa fide catholica: a quodam fratre hungaro diuini ordinis minorum de observantia: ex conventu Pesthiensi. eiusdem ordinis Quardiano: accuratissime recollectum. Impressum ac emendatum a solerti ac industrio Henrico Gran calcographo in Hagenaw expensis ac sumptibus prouidi circumspectique viri Joannis rynman de Oringaw Finit feliciter Anno salutis nostre 1507. die vero sexta mensis Junij.*

A bevezetésben elmondja Laskai Ozsvát könyve keletkezésének a történetét. Szerzetes testvérei szőlítetták föl, írta szá-

¹ A szent Erzsébetről szóló prédikációk tárgyalva *Laban* művében: Az Árpád-házi szent Erzsébet-legendák irodalmunkban. Budapest, 1907. 58—94. lap.

mukra egy segédkönyvet a nagybőjti prédikációkra, hogy a kor tévtanaival szemben annál hathatósabban léphessenek föl.

Nevezetes ez a bevezető szó még egyéb szempontból is. Valóságos vezérczikk a nemzetiségi kérdéstről.

A könyv összesen 71 nagybőjti prédikációt tartalmaz; a septuagesima vasárnaptól fehér vasárnapig bezárólag minden napra egy-egy prédikációt. Voltaképen azonban nem is annyira prédikációk ezek, hanem logikus rendben összeállított dogmatikus traktatusok. A műnek egész elrendezése főképen a *Diaeta salutis* című munkán épül föl.

Kiváló figyelmet érdemel a 33. számú prédikáció a török veszedelemről: «de thurcina persecutione et eius fine.» Forrása a következő ősnymtatvány: *Tractatus quidam de Turcis* prout ad presens ecclesia sancta ab eis affligitur. Ezt a traktatust dominikánus szerzetesek irták össze 1474-ben. Én az 1481. évi nürnbergi kiadást használtam a kalocsai főszékesegyházi könyvtárban. Hain ezenkívül még három hely- és évnélküli kiadást említ.¹

3. *Rosarium aureum*. Laskai Ozsvát fejezte be *Temesvári Pelbárt* ily című theologiai ismerettárát. Mikor 1504. január 22-én Temesvári Pelbárt «megszünt írni, tanítani és élni», hűséges társa, Laskai Ozsvát vállalkozott a Rosarium befejezésére. A III. rész — ezt még Pelbárt készítette — az ő gondozása alatt jelent meg 1507-ben; a befejező IV. részt pedig már neki kellett kidolgoznia. A kötet 1508-ban jelent meg, ugyancsak Hagenauban. Kolofonja megérdemli, hogy a maga egészében ideiktassuk: Rosarii theologie sapientie aurei Quartus liber: pro elucidatione Sententiarum libri Quarti: *per fratrem Osualdum de Lasko*: diui ordinis sancti Francisci de observantia: tunc prouincie Hungarie vicarium (Fratre Pelbarto defuncto) consummatus: in regia civitate Budensi. Impressusque impensis circumspecti viri archibibliopole Joannis Rynman de Oringaw: in officina industrii Henrici Gran: cuius in opido imperiali Hagenaw Finit feliciter Anno salutis nostre millesimo quingentesimo octavo. II. die Decembris. — Szabó-Hellebrant² ezenkívül még a következő kiadásokat ismerteti: Velence 1586. és 1589., Brixen (!) 1590.

¹ Repertorium bibliographicum. n. 15678—80.

² Régi magyar könyvtár. III. köt. I. r. 752., 792. és 803. sz. a.

A Rosarium aureum teljes hittant nyújt. Enemben legnevezetesebb alkotás a skolasztika korában a munkája után Magister sententiarum-nak nevezett *Petrus Lombardus* műve: Libri IV. sententiarum. Kommentárokat irtak hozzá — hogy csak a ferenczrendi tudósokat említsem — Alexander Halensis, Bonaventura és Duns Scotus. Ezen kommentárok nyomában halad a Rosarium¹ is.

B) *Kézíratos munkák*. Laskai Ozsvátnak csak egyetlenegy kézíratos munkáját említik meg a krónikák: a nevéhez fűződő atyai és paksi konstitucziókat. Pedig hát kellett kézíratos munkájának többnek is lennie. Példa rá a Kapisztrán Jánosról írt életrajz.

1. *Kapisztrán-Vita*. Laskai Ozsvát ismételten is említi prédikációiban, hogy írt valamiféle munkát Kapisztrán Jánosról. Ez Laskai Ozsvátnak eleddig ismeretlen műve; bátran hozzátehetjük, hogy elveszett műve.

Elsőben is a Sermones dominicales 16. számú prédikációjában utal Kapisztránról szóló munkájára Laskai Ozsvát. A prédikáció megfelelő részletével való összefüggésében eképen hangzik ez a hely: «Sextum et ultimum miraculum fidei confirmans est vere fidei choruscatio. Choruscat namque multis miraculis in diversis orbis partibus. sicut temporibus nostris plus quam XL. mortui sunt resuscitati meritis beati Bernardini. et multi beati Ladislai regis hungarie meritis. *Rutilat etiam innumeris miraculis frater Johannes de Capistrano. ex quibus ego aliqua fidedigna notavi ad futuram fidelium devotionem.*» Kiviláglik ebből annyi, hogy Laskai Ozsvát összeállította Kapisztrán csodáinak jegyzékét.

Majd ismét a Gemma fidei 21. darabjában hivatkozik ezen ismeretlen művére Laskai Ozsvát. Ez a részlet imígyen szól: «O quam multi etiam nostris temporibus resuscitantur. *nam et ipse scripsi de pio memorie patre Johanne de capistrano aliquos. et inscripti sunt de eo tres libri in quorum uno LIX. resuscitados celeriter computavit: que omnia clamant resurrectionem futuram.*». Könnyen tévedésbe ejthetné az embert ez a barátlanságnak is pongyola stilus. Az itt említett csodák — halot-

¹ A Rosarium közkeveltségéről tanuskodik a vatikáni Ottobonikönyvtár 857. sz. XVI. századbéli kézírata: Notandae ex libro primo, secundo et tertio rosarij Pelbarti (fol. 7—100.), mely a Rosariumból vett prédikáció-vázlatokat tartalmaz. (M. Könyvszemle 1909. 248. lap)

tak föltámasztása — ugyanis nem vonatkoznak Kapisztrán Jánosra, hanem az ő lelki mesterére, Szienai szent Bernardinra, Kapisztránnal együtt a Ferenczrend kebelében a szigorubb rendtartás (sacra observantia) oszlopos úttörőjére. Kivehető ez Laskai Ozsvát prédikációinak több helyéből is. Így a Biga salutis de Sanctis 44. prédikációjának befejezéseként szent Bernardin legendáját adja, melyhez legvégül hozzáteszi: «*Frater etiam Joannes de capistrano publice predicavit: quod beati Bernardini meritis deus. LIII. mortuos suscitaverit. ex quibus cum XII. ipse locutus fuit etc.*» Párhuzamos evvel a Sermones dominicales 63. beszédjének következő passzusa is: «...sed ipsius meritis statum salutis sunt adepti. Alij meritis beati anthonij aut beati Bernardini. Nam temporibus nostris *secundum quod dixit frater Johannes de capistrano*. LV. mortui sunt resuscitati meritis beati Bernardini. Et ut idem dixit cum. XII. de resuscitatis locutus fuit. Plerique meritis gloriosi regis Osualdi.» A föltámasztott halottak száma változik ugyan ezen szemelvényekben, a mi utóvégre csupán iráshiba is lehet; ámde egybehangzóan tanusítják, hogy maga a halottak föltámasztása nem értendő Kapisztránra, hanem Szienai szent Bernardinra. Az illető passzus csupán csak reflexio Kapisztrán egyik prédikációjára. S valóban, maradt ránk Kapisztránnak egy prédikációja Szienai szent Bernardinról, kinek szenttéavatása érdekében oly buzgón fáradozott.

Összefoglalva már most Laskai Ozsvát hivatkozásait, bizonyos, hogy irt volt egy munkát Kapisztrán Jánosról. Prédikációinál is korábbi műve volt ez, mivelhogy prédikációinak 1498-ban megjelent egyik kötetében (Biga salutis — Sermones dominicales) már említést tesz róla, sőt már előbb is található ezen ismeretlen művére némi reflexió a Biga salutis de Sanctis 1497-ben kiadott kötetében. Kapisztránról szóló műve három könyvre oszlott. Ezeknek egyike Kapisztrán csodáinak jegyzékét tartalmazta. A többi rész minden bizonnyal Kapisztrán életrajzát ölelte föl, esetleg némi szemelvényekkel Kapisztrán irataiból. Legalább is ismeretes ezen Kapisztrán-Vita tartalmából az a kis reflexió Kapisztránnak Szienai szent Bernardin életét tárgyaló prédikációjára.

Mindössze ennyit tudunk meg Laskai Ozsvát hivatkozásai nyomán ezen ismeretlen művéről. Kevés volna fogódzónak még

akkor is, ha ez a bizonyára szintén névtelenül íródott Kapisztrán-Vita még csakugyan lappangana valahol a Kapisztránra vonatkozó kéziratok sokaságában. Elveszett-e valjon ez a kézirat, vagy pedig csak lappang valamelyik könyvtár zugában? Se Temesvári Pelbártnak, se Laskai Ozsvátnak nem került elő eddig-élé semmiféle kézírata. Ezek a hagyomány szerint odavesztek Budán, midőn a török a várat bevette. Legföljebb valami szerencsés véletlen vezethetne még Laskai Ozsvát nélkülözött kézíratainak, vagy ezek másolatának a nyomára. Jómagam három éve hajhászom már ezt a kézíratos Kapisztrán-Vitát, de hasztalan.

2. *Constitutiones familiae Hungariae observantium.* Laskai Ozsvát nevéhez fűződik az 1499. évi atyai (ma Sarengrad) és az 1507. évi pakosi (Paks) káptalanon elfogadott rendi konstitúciók gyűjteménye. Említést tesz erről már a Szalkai-féle krónika is, midőn Laskai Ozsvát tartományfővé választásával kapcsolatban írja:¹ «Tertius decimus Vicarius Frater *Osvaldus de Lasko* electus in conventu Pestiensi Anno Domini MCCCCXCVII. Item secundo idem electus fuit in Athia Anno Domini MCCCCXCIX. ubi omnes constitutiones Papales generales et vicariales in unum laudabiliter, omnibus faciliter ad studendum, et observandum comportavit.» Ugyanígy adják elő a konstitúciók gyűjteményének keletkezését a Szalkai-krónikának müncheni másolata és a rendi évkönyvek is; mindkettőnek idevonatkozó részleteit már föltebb, a szerzőség kérdésénél, közöltük. A bibliográfiában egyesegyedül *Szinnyei*² tesz említést a Laskai Ozsvát nevéhez fűződő konstitúciókról.

Ezen kézíratos konstitúciók az egyes konventek számára készült másolatokban szép számmal forogtak közkezen annak idején. Ma is ismereteseek ily másolatok különböző könyvtárak kéziratanyagából. Néhány kéziratot mi is fölemlítünk.

a) Elsősorban említendő a régi időktől fogva a rendi levéltárban őrizett *gyöngyösi* kézirat: *Constitutiones familiae Hungariae observantium*, cura vicarialis fratris *Osvaldi de Lasko*, in capitulo Athyensi 1499. editas (sic!) cum additionibus probabiliter et statutis Pakosiensibus, descriptas (!) manu cujusdam Fratris Ladislai a. 1512. Ezt említi *Szinnyei* is.

¹ Toldy: *Analecta* ... pg. 252.

² Magyar írók élete és munkái. VII. 801.

b) A *gyulafehérvári* Batthányi-könyvtár kézirata: *Constitutiones familiae Hungaricae fratrum minorum*. 8-r. 101 számozatlan levél. Írásidejét 1499—1505. évekre teszik. Beke indexében¹ 133. sz. a. fölvéve.

c) A *müncheni* udvari-állami könyvtár ugyanazon kézirata (Clm 9071), mely a Szalkai-féle rendi krónika másolatát őrizte meg számunkra, a rendi konstitucziókat is tartalmazza: «*Constitutiones provinciae Hungariae Fratrum Minorum*. Írásidejét meg tudjuk a végén levő megjegyzésből: «finis in Sowar 15. marty, 1535.» Tartalmazza az 1499. évi atyai statutumokat, beleszöveve egyúttal az újabb rendi határozatokat egészen 1535-ig. Ezt a kéziratot fölhasználta *Kollányi* Ferenc a magyar ferenczrendiek XVI. századi életét felölelő korrajzában.²

Az atyai konstitucziókat, nemkülönben a pakosi pótlékokat a csiki konvent kéziratából kiadta *Batthyányi* Ignác gróf erdélyi püspök.³ A bevezetésben szól Laskai Ozsvátnak a konstitucziókhoz való viszonyáról is. Azonban egyes hibák is esusztak Batthányi közlésébe. Atyát tévesen azonosítja a hasonló névű székely-udvarhelymegyei helységgel; ott persze hiába nyomoz egykori ferenczrendi kolostort. Atya (ma Sarengrad) Kapisztrán városával, Ujlakkal (Ilok) szomszédos dunamenti helység; ferenczrendi kolostora mainap is fönnáll. Pakost meg hibásan Rákosnak olvassa Batthányi.

Ezek a rendi konstitucziók méltó emlékköve Laskai Ozsvát tartományfőnöki tisztében kifejtett buzgó működésének s egyben tanubizonysága Kapisztrán János szelleméhez való rendületlen ragaszkodásának.

Tekintetbe véve Laskai Ozsvát műveinek keletkezését, időrend szerint a következőképen állíthatjuk egybe műveinek jegyzékét: 1. Kapisztrán-Vita. 2. Biga salutis. 3. Constitutiones. 4. Gemma fidei. 5. A Rosarium IV. kötete. Ezidőszerint Laskai Ozsvátnak ezen műveiről van tudomásunk.

¹ Index manuseriptorum Bibliothecae Batthyanianae Dioecesis Transsylvaniensis. Az Erdély-egyházmegyei Batthányi-könyvtár kézirati névsora. K. Fehérvár, 1871. 15. l.

² Magyar ferenczrendiek a XVI. század első felében. Budapest 1898.

³ Leges ecclesiasticac regni Hungariae. T. III. Claudiopoli 1827. pg. 609—635., pg. 650—653.